

หัวข้อวิจัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าขึ้นตีนแดง เพื่อการสร้างสรรค์
ชุดการแสดงพื้นบ้านอีสานใต้ จังหวัดบุรีรัมย์
ชื่อผู้วิจัย นางสาวเสาวรัตน์ ทศตะ
หน่วยงาน สาขาวิชานาฏศิลป์ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีวิจัย 2558
เลขที่สัญญารับทุน 64/2558

บทคัดย่อ

ในอดีตชาวบ้านนิยมทอผ้าพื้นเมืองไว้ใช้เองในครัวเรือน แต่ในปัจจุบันความต้องการผ้าทอมีมาก และเทคโนโลยีการทอผ้าก้าวหน้ามากขึ้น รวมทั้งช่างทอผ้าได้รับการส่งเสริมจากองค์กรต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญ ในการสร้างลวดลายของผ้าขึ้นตีนแดงจึงต้องอนุรักษ์ลวดลาย และยังคงมีการผลิตภายในหมู่บ้านอีกทั้ง เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของผ้าขึ้นตีนแดงบุรีรัมย์ 2) ศึกษาภูมิปัญญาในการทอผ้าขึ้นตีนแดงบ้านหัวสะพาน จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) แนวทางในการประดิษฐ์ทำพอนแบบพื้นบ้านอีสานใต้ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มทอผ้าทอขึ้นตีนแดง จำนวน 1 กลุ่ม หมู่บ้านหัวสะพาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 24 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ จำนวน 8 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 12 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 4 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ และการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการวิจัยพบว่า ในพื้นที่ในการวิจัยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเกี่ยวกับการทอผ้าขึ้นตีนแดง ในอดีตชาวบ้านทอผ้าขึ้นตีนแดงเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของสมาชิกในครัวเรือน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าของบรรพชนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งตั้งเป็นกลุ่มการทอผ้าขึ้นตีนแดงในหมู่บ้านหัวสะพาน อีกทั้งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับหมู่บ้านและครัวเรือน ขั้นตอนในการผลิต ได้แก่ การเลี้ยงตัวไหม การต้มรังไหมสาวไหม การฟอกย้อมสีไหม การสร้างลวดลายอนุรักษ์ที่คงอยู่ในปัจจุบัน เครื่องมือสำคัญที่ใช้ทอผ้า ได้แก่ ฝีม และกี่ เนื่องจากกีดังกล่าวทำให้เนื้อผ้าแน่นสม่ำเสมอ ทนทานสวยงาม และมีคุณค่าทางศิลปะมากกว่าผ้าที่ ทอด้วยเครื่องจักร นำสังเกตว่าช่างทอผ้าส่วนใหญ่ เป็นหญิงผู้มีทักษะและความอดทนสูง ภาครัฐและภาคเอกชนควรให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายและจำหน่าย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตั้งแต่ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมรับผลประโยชน์ และความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดความสมดุลและดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของงานหัตถกรรมการทอผ้าขึ้นตีนแดง และยังเป็นแนวทางในการออกแบบทำพอน พื้นบ้าน

อีสานใต้สอดคล้องกับลวดลายผ้าซิ่นตีนแดงที่ผลิตขึ้น ตามลวดลายที่มีอยู่หรือลายที่เป็นแบบอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางการประดิษฐ์ชุดการแสดงต่อไป อีกทั้งยังเป็นท่าที่เป็นเอกลักษณ์ และเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท่าฟ้อนแบบอีสานใต้ จังหวัดบุรีรัมย์

โดยสรุป ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจประวัติความเป็นมาของผ้าซิ่นตีนแดง ภูมิปัญญาในการทอขั้นตอนการผลิตผ้าซิ่นตีนแดง การสร้างลวดลายอนุรักษ์ พร้อมทั้งผู้วิจัยเกิดแนวคิดในการออกแบบการประดิษฐ์ท่าฟ้อนแบบพื้นบ้านอีสานใต้ ซึ่งเลียนแบบจากลวดลายของผ้าซิ่นตีนแดงที่ผลิต จากแนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำการเลียนแบบลวดลายผ้าซิ่นตีนแดงทั้ง 10 ลาย 10 ท่า ดังนี้ ท่าเศรษฐกษัตริย์ ท่านาค 9 เคียร ทำบันไดสวรรค์ ท่านกยูง ท่านาคคู่ ท่าเม็ดมะขาม ท่าช้างคู่ ท่าตะข้อ ท่าชอกาหลง และ ท่าตะขอหวีกล้วย ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านอีสานใต้ต่อไป
คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น , ผ้าซิ่นตีนแดง , สร้างสรรค์ท่าฟ้อนอีสานใต้

Research Title: Local wisdom of Skirt Teen daeng cloth weaving for South Esaan choreography, Bureerum province
Author: Saowarut Thotsa.
Department: Classical Dancing Department, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University,
Research Year: 2015
No. of Funding Contract: 64/2558

Abstract

In the past, the villagers wove local cloth for their own use in the family but now the need for local cloth is sufficient and weaving technology has progressed more including the weavers have been supported by various organizations, the experts in creating patterns of Paa sin Teen daeng (Red-footed wraparounds) have to conserve the patterns and there are still productions within villages to create incomes for the communities. This research had the objectives to 1) study the history of Buriram Red-footed wraparounds 2) study the local wisdom in red-footed wraparound weaving at Bann Hua sapaan, Buriram province and 3) guideline in local south Esaan choreography, Buriram province. The author selected one group of red-footed wraparound weaving at Baan Hua Sapaan village, Putthaisong district, Buriram province. The group had 24 respondents consisted of 8 knowhow persons, 12 practitioners and 4 general information providers chosen purposively. Data collections were by interviewing and observations. Data analysis was according to the objectives of the research and data were presented by descriptive analysis.

Research findings revealed the area had a long history concerning the weaving of red-footed wraparounds. In the past, the villagers wove the red-footed wraparound for the wearing of family members. There have been transfers of weaving local wisdom from the ancestors to the next generations continuously until founding a red-footed wraparound weaving group at Baan Hua sapaan village to increase incomes for the villages and households. Production steps include raising silkworms, boiling silk cocoons, spinning from cocoons, cleaning and dyeing silk, pattern creations and conserve to present day. Important tools for weaving include weaving beaters and looms and the looms make silk fabric firm, smooth, tough, beautiful and with more artistic value than

cloth woven by machines. It was noticeable that most of the weavers were women who had skills and great patience. Government and private sectors should help concerning designing patterns and sales. This is truly a participatory local wisdom village culture right from participation in planning, making, owning, benefiting and community strength that creates balance and sustainability of red-footed weaving handicraft. This also provides guidelines in choreography of local south Esaan in accord with the patterns of produced red-footed wraparounds in existing patterns or conserved patterned to become guidelines for choreography as dances of identity and specific characters of south Esaan dances, Buriram province.

Conclusion: This made the author understand the history of red-footed wraparounds, the local wisdom in the weaving, steps of production of the red-footed wraparounds, the creation of conserved patterns and the inspiration as guideline to choreograph dances of south Esaan inspired by the produced red-footed wraparounds. Results of this research could be used as guidelines for choreograph local Esaan shows in the future.

Keywords: Local wisdom, red-footed Madmee cloth, South Esaan choreography